

V

Barna legény. Te szegény, te szép.
Dús hajad egy leány álma.
Elvesztettem az eszem s szemem könnyet
hullat, mint estalkonyatkor az ég.
Ó, miféle babona űzi tekintetem utánad?
Végigkísérlek a fasoron, míg az utolsó fa
lehajló ága el nem takar.
Valóban – szívem összeremeg és
könyvet sírok az éjféltre.

Te szép halovány kedvesem.
Arcod, mint egy fiatal istené...
Oly ifjú vagy.
Mondd, miféle dal virraszt éjjelenként ágyam
felett?
Ha az estalkonyi szellő lecsókolja az éber
szemeket,
ki hívja szívem oly kitartón édes szavakkal?
Hallgatag, titkos vágy édessége lobog bennem.
Mondd, a te lelked gyújtotta fel?

— — — — —

(Ó, be csend van)

Ez időben kezdtek ébredezni költői hajlamaim is. Az első versekre nem emlékszem. Valami népdalutánezatok lehettek. Beküldtem a Vasárnapi Újságnak. „Primitív, gyenge dolgok” – üzenték vissza a szerkesztői üzenetekben. Az önképzőkörben sem volt több szerencsém.

A kolozsvári tanítóképzőben az önképzőkörnek öttagú bíráló bizottsága volt. A verseket, dolgozatokat jeligével kellett beküldeni. A bizottság minden gyűlésen beszámolt a beérkezett „művekről”. Voltak versek, amelyeket felolvasásra ítélték, másokat, az egészen szépeket és sikerülteket az önképzőkör „Aranykönyvébe” írták be. Ilyen évente egy-kettő ha akadt. Az én verseim csak a felolvasásig jutottak. De ez is nagy izgalom és dicsőség volt. Ebben az időben írt verseimről semmit sem tudok, örök homályba veszttek. Nem is tartottam fontosnak, hogy megmaradjanak. Lelkemben valami egyéb élt, amit nem tudtam az iskolában tanult versformákba bepréselni. De azért írtam, mert ebben a korban, 17–18 éves korában minden-

ki írt. Az ekkor írt versekből egyetlen verssor maradt meg emlékezetemben. Ez a sor így hangzik: *Kézzománcos felhők alján* – mely refrénképpen ismétlődött a szakaszok végén. Nem tudom, hogy miért maradt meg pont ez az egy sor, mely most egymagában jelenti mindazokat a verseket, melyeket abban az időben írtam.

A lelkemben lévő feszültséget nem a versben, hanem a különféle dolgozatokban vezettem le. Negyedéves koromban Szókratészről írtam lélektani és filozófiai dolgozatot, mely mostani szemmel nézve olyan volt, mint egy széles hömpölygésű szabad vers, csupa líra és párbeszéd.

Ebben az időben kezdett érdeklődésem a színdarabok felé fordulni. Molnár Ferenc, Bíró Lajos, Lengyel Menyhért és társaik ekkor írták nagy sikerű darabjaikat. *Az ördögöt*, *A farkast*, *A medikust* a kolozsvári színház is bemutatta.

De felkeltette figyelmemet a színdarabok iránt Kirchnoff Gusztáv evangélikus lelkész is, aki hittanárom volt a képzőben, és vasárnaponként a templomban Ibsen színdarabjairól prédikált. „Ibsen az evangélium világosságában” – „Ibsen vagy Krisztus?” – „Ibsen hősei” – ilyen-szerű címeket adott előadásainak. A közönség tódult az istentiszteletekre valláskülönbség nélkül. Kirchnoff kiváló szónok volt. Szép zengésű hangja betöltötte a templomot. Arca kipirult a láztól, egy hajfürt a szemébe hullott. Mint egy apostol, állt a szószéken, Ibsen apostola.

Különös, új világot ismertem meg ezekből a prédikációkból: Ibsen világát, Ibsen különös embereit, a titokzatos és messze északot, a fjordok és gleccserek honát. Kezdttem keresni Ibsen könyveit. Jártam a könyvkereskedéseket és az antikváriusokat. Ha volt 15 krajcárom, már futottam, hogy megvegyem a Magyar könyvtárban vagy a Modern könyvtárban megjelent legfrissebb Ibsen-darabot. Így került a kezembe a *Népgyűlölő*, *A társadalom támaszai*, *A vadkacsa*, *Nóra* – alakuló kis könyvtáram első könyvei.

Az önképzőkörben aztán beszámoltam olvasmányaimról. S magamban arról ábrándoztam, hogy drámaíró leszek, bár darabot írni még nem próbáltam.

Már a tanítóképző utolsó évét jártam, mikor meglegyintett – úgyszólván – az első komoly szerelem. Ez a

szerelmem nagyon különös módon kezdődött. Internátusunk a Nemzeti Színház mögötti nagy épületben, a Tanítók Házában volt. Onnan jártunk le mindennap az Eperjes utcai iskolába. Reggelenként egy leányiskola növendékeivel találkoztunk, akik szintén az internátusukból igyekeztek iskolájuk felé. Kettős sorokban mentünk. A sorban az én párom Dulló István volt. Dulló alsócsernátoni jómódú földbirtokos szülők gyermeke, aki roppant büszke volt családja lófő székely voltára és kutyabőrére. A jóképű fiú jól is öltözködött. A tanulással azonban nem nagyon erőltette meg magát, felfogása nehézkes volt. Éppen csak valahogy átment egyik osztályból a másikba. Álma a katonatiszti pálya volt, csendőrtiszt szeretett volna lenni. Régi jó barátság fűzött minket egymáshoz, amely még a hosszúfalusi polgáriban kezdődött. Egy alkalommal ő mentett ki a Tatrang vizéből, ahová majdnem belefulladtam. A sebes sodrású hegyi patak áradáskor négy-öt méter mély göbbenőket ásott, ahol örvénylett a víz. Fürdés után voltunk, szalmakalappal a fejemen a napon szárítkoztam, valami heves beszélgetésbe elegyedve, s amint a göbbenő szélén álltam, háttal belezuhantam az örvénylő mély vízbe. Rögtön lemerültem, csak a szalmakalapom keringett vészesen a víz tetején. Dulló Pista azonnal utánam ugrott, és kihúzott a vízből. Ezért a cselekedetért mindig hálás voltam neki. Segítettem leckéiben, megcsináltam a rajzait, és megoldottam számtanfeladatait. Több alkalommal az osztályban is padtársam volt. A kolozsvári évek alatt a barátság még mélyült közöttünk.

Egy januári reggelen, mikor a leánysor mellett elhaladtunk, Dulló rámutatott egy szép barna, élénk szemű leányra, akivel – már rég feltűnt nekem – mindig egymásra mosolyogtak.

– Látod, ebbe a lányba vagyok szerelmes – vallotta meg nekem –, de olyan nagyon, hogy majd meghalok érte. Egy levelet kellene írni neki, egy nagyon szép, szerelmes levelet, légy szíves, írd meg – mondta felém fordulva.

Egy tél végi délután megírtam a levelet, melyet Dulló valakivel eljuttatott a leányhoz. Egy hét múlva újabb levél vált esedékessé. Így írtam két vagy három levelet Dulló nevében.

Ettől kezdve én is figyelgettem a leányt, amint reggelenként a sorban egymás mellett elhaladtunk. Csak pillanat volt az egész találkozás, de már vártam én is, hogy lássam a kislány kigyúló arcát és felcsillanó szemét, amint Dullóra néz.

Azonban később azt vettem észre, hogy nekem is jutott egy-egy rövid pillantást, röpke mosolyt. Mintha megérezte volna, hogy tőlem származnak a lángoló szerelmi vallomások. És úgy vettem észre, hogy Dulló is felfogta ezeket a rövid, félve küldött mosolyokat, mert elpártolt tőlem, és a sorban mind gyakrabban nem ő volt a párom. De a lány ilyenkor még szabadabban ajándékozta nekem pillantását.

Boldogok voltak, ezek a mindennapos találkozások, bár egy kicsit fájt és lelkiismeret-furdalást is éreztem, hogy egyik legjobb és legrégebb barátommal keveredtem ilyen dologba. De mit tehettem róla?...

Május közepe felé már tudtam, hogy a kislány nem Dullót szereti, hanem engem. Csak azt nem értettem, miért engem, mikor Dulló sokkal szebb fiú. Én halovány arcú, vékony legényke voltam. Ruháim is szerényebbek, egyszerűbbek voltak. De nem sokat töprengtem ezen, hanem elfogadtam ezt a kimondhatatlanul boldog állapotot: szerelmes vagyok, halálosan szerelmes, és Ő is szeret engem. Most már én is kerestem az alkalmakat, hogy Dulló nélkül, egyedül találkozhassak a lánnyal. El-elmaradoztam a sor végére, vagy előrekerültem. Megtudtam azt is, hogy délutánonként az internátus nagy kertjében tanulnak, és olyankor a Szamos-hídról lehet látni Őt. Lehet inteni, jeleket váltani. Megtudtam a lánynak a nevét is: F. Piroskának hívják, Csíkban laknak, apja bankigazgató. Barátnője és társa a sorban, akivel mindig együtt jár: R. Margitka, egy mócsi malomtulajdonos leánya. Még mindig nem beszéltem a lánnyal egy szót sem. Csak távolról mosolyogtunk egymásra. Csak az orgonabokrokon és az akác-lombokon keresztül váltottunk néma jeleket. Néha megálltam a Szamos hídján, és egy akácfürtöt hajítottam a kertbe, Ő mosolyogva felkapta a földről, és magához szorította. Ennyi volt az egész. De micsoda boldog, édes idők voltak!...

Közben a képesítővizsgára kellett készülnöm. Nagyon jó eredménnyel akartam végezni. Tanulás közben mégis sokszor kaptam rajta magam, hogy eszem messzire kalandozik. Ábrándok és álmok vettek körül, a betűtengerben, a tankönyv lapjaira Piroska képe rajzolódott ki, piros ajka, édes mosolya, dús fekete haja. Ilyenkor szívem olyan erősen dobogott, hogy majdnem fájt. Álmaim is zaklatottak voltak. A jövő tervei is foglalkoztattak. Mi lesz, ha végzek? Ha kezemben lesz az oklevél? Menjek tanítónak valamelyik isten háta megetti faluba? Vagy menjek haza a falumba, Apácára? És ott mit csinállok? Várjam, amíg valahol állást kapok? Vagy iratkozzam be a Pedagógiumba, ahogy eredetileg terveztük? A kicsi Lazika már beadta a kérvényét. Én még tétováztam. Nekem más terveim voltak. Én Kolozsváron akartam maradni, hogy megvalósítsam álmomat: író akartam lenni, drámaíró. Egy évet tűztem ki magam elé, az alatt az év alatt kellett elválnom: lesz-e belőlem valami. Azért is nem folyamodtam a Pedagógiumhoz, mert tudtam, hogyha felvesznek (márpedig egész biztosra vettem, hogy felvesznek), akkor egyelőre vége lesz minden költői tervezgetésnek, mert ott órákra kell járni, iskolai dolgokkal kell foglalkozni, én pedig most már minden erőmet az írói terveim megvalósítására akartam fordítani. Ha pedig – úgy gondolkoztam – porba hullanak reményeim, és kiderül, hogy hiú ábránd volt minden, még mindig lesz alkalmam beiratkozni a tanárképzőbe, legfeljebb az történik, hogy elveszítettem egy évet.

De más egyébért is Kolozsváron kellett maradnom.

Még a tavasz folyamán felvetődött a gondolat, milyen nagyszerű volna, ha a képesítő után valamelyik németországi egyetemen folytathatnám tanulmányaim. Lux Gyula tanárom azonnal felkapta ezt a tervet. Írt több német egyetemi városba, hogy ösztöndíjat szerezzen számomra. Egymás után jöttek meg a válaszok Lipcséből, Münchenből, Berlinből és Heidelbergből – erre az évre nincs ösztöndíj. Ezeket a válaszokat kellett megvárni. De hol várjam be, és addig is mit csináljak? Június végével az internátusi ellátás megszűnik. Miből és hogy élek azután? Valami állás után kellene nézni, ahol kivárhatom a cammogó léptekkel jövő válaszokat.

Újból tanárain jöttek segítségemre.

Sarudy igazgató és atyai jó barátom-tanárom, Lux Gyula – sorsom intézői – kerestek, kutattak, hogy valami anyagi bázist teremtsenek az ittmaradásra. Azt is ajánlották, hogy amennyiben nem sikerül a németországi út, az itteni egyetemre iratkozzam be.

De mindenképpen állásra volt szükségem, akár az írói tervek megvalósítására, akár a továbbtanulásra gondoltam.

Az állás magától kínálkozott.

Az első eset volt életemben, és talán mind a mai napig az egyetlen, hogy mikor valami nagyon kellett, az meg is jött azonnal, váratlanul. A kolozsvári klinikák ételmezési osztályán megürült egy hely, és Engel Gábor, a klinikák igazgatója, aki a tanítóképzőben az egészségtant tanította s tanárom is volt, az igazgatóm és tanárain ajánlatára vizsgáim végeztéig fenntartotta számomra ezt az állást. Az ételmezési tiszt mellé leszek beosztva mint díjnok. Neki kell segítségére lennem a kórház ételmezésének munkálataiban. Elfoglaltságom délelőtti és délutáni, és ez vonatkozik a vasárnapokra és ünnepnapokra is, mert hiszen a betegeknek mindennap kell enniük. Viszont a díjnoki fizetés mellett teljes ellátást fogok kapni a kórház konyhájáról. Nagy volt az örömöm – valami sikerült!